

heritage of expressiveness and artistic quality of Chernivtsi, simultaneously imposes some political habits.

Keywords: national idea, political habits, tolerance, architecture, Chernivtsi, Romania, political regime, state ideology, interwar period, Bukovyna.

УДК 32.01:303.42(477)

Гоцуляк В. М.

ДО ВИТОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ: РАНЬОМОДЕРНА ДОБА

У статті досліджено процеси становлення суспільно-політичної думки України в ранньомодерну добу. Встановлено, що виникнення і розвиток української суспільно-політичної думки ранньомодерної доби є органічною частиною загальноєвропейського процесу модернізації. Як важливий вияв української духовності суспільно-політична думка доби ранньомодерної України сформувалася в другій половині XVI-XVIII ст. під впливом багатьох чинників суспільно-політичного, релігійного та культурного характеру.

Доведено, що суспільно-політична думка доби ранньомодерної України – це особливий феномен, теоретико-методологічне осмислення якого належить до числа складних міждисциплінарних проблем сучасної науки.

Стверджується, що процес існування ранньомодерної України і творення модерної української нації відбувався синхронно з аналогічними процесами у Західній Європі.

Ключові слова: суспільно-політична думка, модерн, ранньомодерна Україна, духовна культура, модерна нація, національна ідентичність.

Сучасне українське суспільство перебуває на тому етапі цивілізаційного розвитку, коли незмірно зростає значущість осмислення його сьогоденних реалій з урахуванням інтелектуальної, теоретичної традиції, яка формувалася протягом багатьох століть розвитку української історії та культури. Суперечливість і незавершеність процесів національного будівництва в Україні обумовлює звернення погляду дослідника до витоків становлення української суспільно-політичної думки, до пошуку в історико-політичному дискурсі можливостей вирішення сучасних проблем. Знання глибинного змісту процесів, що відбувалися у суспільно-політичному житті України в різні періоди її історичного розвитку, є умовою формування національних засад українського буття. *Актуальною* для сучасного українського суспільства залишається потреба інкорпорування державотворчого світогляду в масову свідомість, формування загальнонаціональної моделі ідентичності, виховання нової політичної еліти, що стимулює дослідника до вивчення української суспільно-політичної думки ранньомодерної доби.

Звертаючись до вивчення суспільно-політичної думки доби ранньомодерної України, за мету ставиться дослідити її як феномен, що сформувався в культурно-історичному й політичному просторі українського життя другої половини XVI-XVIII ст. і відтворював еволюцію поглядів на державу, природу політичної влади, правові норми, суспільний і державний устрій, права і свободи людини.

Суттєва увага приділяється осмисленню процесів формування національної ідентичності в добу ранньомодерної України, вивченню форм і механізмів реалізації українського державотворення. Ранньомодерна доба у вітчизняній історії та духовній культурі України вивчалася В. Горобцем, С. Йосипенком, Н. Яковенко, Я. Грицаком.

Суспільно-політична думка доби ранньомодерної України – це особливий феномен і складова духовної культури України, теоретико-методологічне осмислення якої належить до числа складних міждисциплінарних проблем сучасної науки. У ній сконцентроване знання про політичні явища і процеси, що відбувалися в Україні в другій половині XVI-XVIII ст.,

відображений великий і різноманітний досвід культурної, релігійної, суспільно-політичної діяльності української спільноти у визначальні для її існування часи. Зміст і характер історико-політичного знання про українську суспільно-політичну думку ранньомодерної доби формуються комплексом гуманітарних наук – політології, історії, культурології, соціології, філософії, правничої науки.

Можна відзначити деяку різноманітність інтерпретацій основної проблематики суспільно-політичної думки доби ранньомодерної України в сучасній науковій літературі, що визначається великою мірою відсутністю єдиного трактування поняття «ранньомодерна» або «домодерна доба» і необхідністю виокремлювати зі загальної сукупності знань про Україну другої половини XVI-XVIII ст. ті, що стосуються осмислення політичної реальності, суті політичних процесів, особливостей українського державотворення, ролі національної ідеї у процесах націєтворення тощо. Йдеться про суспільно-політичні погляди, ідеї, доктрини, концепції.

Слід враховувати й те, що аналіз суспільно-політичної думки – це завжди реконструкції діяльності її творців, авторів та інтерпретаторів різних учень, уявлень та поглядів. Вони неминуче несуть відбиток суб'єктивного світу тих, хто їх творив, тобто конкретної особистості. Враховується також і соціокультурний контекст, який накладає суттєвий відбиток на процес становлення та еволюції суспільно-політичної думки доби ранньомодерної України. Звісно, йдеться не про розчинення історико-політичного пізнання в культурологічній чи історичній проблематиці, а про обумовленість його змісту особливостями духовної культури та національної історії.

Суспільно-політична думка доби ранньомодерної України є важливою складовою української духовної культури. Вона концентрує в собі особливий пізнавальний досвід осягнення суперечливої, багатогранної, а часто й драматичної соціальної та політичної реальності, що сформувалася в етнокультурному просторі українського життя другої половини XVI-XVIII ст. Цілісне вивчення суспільно-політичної думки доби ранньомодерної України передбачає не просто розгляд її як одного з елементів духовної культури, а аналіз ідей, поглядів і концепцій, які оформлюють цей досвід і постають як у своєму теоретичному виразі, так і у всіх можливих аспектах функціонування в культурі.

Теоретико-методологічне осмислення суспільно-політичної думки доби ранньомодерної України є важливою проблемою сучасної історико-політичної науки. Актуальним є вивчення її змісту та специфіки, розкриття її евристичного потенціалу, оцінка продуктивності запропонованих нею концептів, використання її здобутків для розуміння сутності духовних і суспільно-політичних процесів, які відбувалися в українській ранньомодерній історії. Обґрунтування теоретико-методологічних засад аналізу суспільно-політичної думки доби ранньомодерної України передбачає урахування особливостей її історичного розвитку і реконструкцію загального соціокультурного контексту формування її специфічного змісту.

Рефлексія над українською суспільно-політичною думкою ранньомодерної доби дає підстави твердити, що в ній на основі вітчизняної духовної традиції розвивалися ідеї західноєвропейської культури, а домінування русько-православних засад в її змісті доповнювалося впливами європейських за походженням ідей – Відродження, Реформації, бароко, Просвітництва.

На думку С. Йосипенка, в Україні ранньомодерної доби, як і в інших країнах Європи, відбувалися процеси, корелятивні раннім стадіям модернізації [6]. Становлення ранньомодерної України відбувалося синхронно з аналогічними процесами у Західній Європі. Наслідком цього було те, що українська політична історія другої половини XVI-XVIII ст. стала невід'ємною складовою загальноєвропейського історичного та політичного процесів. Відтак загальноєвропейські критерії та характеристики ранньомодерного західноєвропейського суспільства цілком поширюються на аналіз історичних, суспільно-політичних, культурних процесів в Україні другої половини XVI-XVIII ст., рецепція яких представлена в суспільно-політичній думці України ранньомодерної доби.

В сучасній науці поняття «ранньомодерна»/«домодерна» доба використовується для характеристики історичного періоду, який має чітко визначені часові рамки – з другої половини XVI до XVIII ст. і відзначений початком творення національної ідентичності та зародженням модерної української нації. Початок доби ранньомодерної України обмежується двома визначними для української історії подіями, значення яких важко переоцінити – Люблінською унією 1569 року, наслідком якої стало включення основної частини українських земель до складу Речі Посполитої, і Національною революцією середини XVII ст., яка завершилася утворенням Української козацької держави.

Ранньомодерна доба в історії України – це доба розквіту культури, філософської і суспільно-політичної думки, час становлення політичної суб'єктності України у формі козацької держави Богдана Хмельницького, епоха братських шкіл та інтелектуальних об'єднань XVI-XVII ст., які були загальнонаціональною силою, що сприяла становленню національної свідомості, час потужного полемічного руху, зрештою, це доба Києво-Могилянської академії, яка формувала високу культуру суспільно-політичного дискурсу, демонструючи при цьому свою незалежність від політичної влади.

Культурні, релігійні, суспільно-політичні процеси у другій половині XVI-XVIII ст. є українською аналогією загальноєвропейського процесу виникнення і розвитку національної свідомості як нової форми колективної ідентичності. Враховуючи час творення української ідентичності, можна вважати, що початок ранньомодерної доби в Україні тотожний з початком витворення цієї ідентичності. А XVIII ст. є межею її існування перед початком нової доби – модерної (XIX ст.), коли відбувається національне відродження і національна свідомість поширюється серед мас [5]. Саме в ранньомодерних (домодерних) національних спільнотах або етносах слід шукати витоки всіх європейських націй [7].

Дослідження суспільно-політичної думки доби ранньомодерної України ґрунтується на висновку, що суспільно-політичні ідеї та концепції є сутнісним чинником розвитку духовної культури цього часу. В добу ранньомодерної України існував нерозривний зв'язок між українською ментальністю та політикою, релігійними уявленнями та суспільно-політичним дискурсом, що свідчить про взаємодоповнюваність, єдність усіх складових духовної культури України ранньомодерної доби. Чинником, що мав визначальний вплив на розвиток суспільно-політичного життя в цей час, була релігія, а релігійні уявлення – однією з найважливіших підвалин, на яку спиралась політична, суспільна, правова поглядів та концепції. Проте неприйнятною можна вважати тезу, що суспільно-політична думка доби ранньомодерної України була суто релігійною на протигагу світській науці. Вона постає як єдність форм, в яких осмислювалися різні виміри людського життя в Україні другої половини XVI-XVIII ст. (полемічні трактати, богословські твори, політичні програми і маніфести, конституції, правові документи, літературна і поетична творчість). У суспільно-політичній думці України ранньомодерної доби фіксувалися проблеми, які так чи інакше усвідомлювались всім українським суспільством.

Звісно, твори, які писалися українськими мислителями, книжниками, полемістами, професорами університетів ранньомодерної України, не можна розглядати як суто політичні, філософські, наукові тощо. Перед дослідником суспільно-політичної думки доби ранньомодерної України стоїть надскладне завдання – виокремити зі загальної маси ідей, поглядів і стереотипів другої половини XVI-XVIII ст. ті, які пов'язувалися зі суспільно-політичною проблематикою.

Запроваджуючи в науковий вжиток і в політичний словник поняття «дoba ранньомодерної України», слід відійти від традиційних дослідницьких схем та уявлень, згідно з якими суспільно-політична думка розвивалася в середньовічному, феодальному тощо суспільстві. Домінуючі в сучасній науці поняття «ранньомодерний» («домодерний», «передмодерний»), модерн, постмодерн, свідчать про те, що різні періоди в історії суспільно-політичної думки України відрізняються системою цінностей, світобаченням людини, формами усвідомлення нею свого місця у світі. Зокрема, «ранньомодерна» українська людина усвідомлювала себе частиною національної та етнічно-релігійної спільноти

(«руський народ», «Русь», «Україна»), що мало наслідком формування етнонаціонального виміру суспільно-політичної думки ранньомодерної доби. В добу модерну буде формуватися світогляд, який орієнтується на індивідуальність і наукове пізнання.

Суспільно-політична думка доби ранньомодерної України – це складний, багатовимірний феномен, що включає світоглядні структури, історично апробований стиль мислення, цінності, форми ментальності, уявлення, ідеї, концепції та погляди представників певних соціальних станів українського суспільства та видатних постатей української духовної культури. Проблемне поле української суспільно-політичної думки досліджуваного періоду визначається питаннями, що стосувалися розуміння держави, політичної влади, проблем взаємодії особистості та влади, справедливості, людської свободи, характеристики різних виявів активності особистості, її політичних пріоритетів і цінностей в контексті культурно-історичних процесів другої половини XVI-XVIII ст. Вивчення спадщини українських мислителів, книжників, політичних діячів доби ранньомодерної України поглиблює наші уявлення про українське державотворення, про інститути влади в політичній системі України, про місце церкви в суспільно-політичному житті України, про шляхи формування української ідентичності та національної самосвідомості.

Особливі способи рефлексії щодо змісту і характеру суспільно-політичної думки України ранньомодерної доби визначає та важлива обставина, що її розвиток відбувався в просторі культури. Тому першорядної ваги в сучасній історико-політичній науці набуває обґрунтування й осмислення соціокультурного аспекту розвитку суспільно-політичної думки досліджуваної доби. Процес осмислення історично конкретного, різнопланового досвіду, зафіксованого в суспільно-політичній думці доби ранньомодерної України, передбачає використання методологічного потенціалу багатьох гуманітарних наук, що актуалізує потребу міждисциплінарних взаємодій в історико-політичній науці. Це відкриває перспективу для досягнення цілісного, інтегративного знання про українське суспільство й українську політичну реальність у час великих духовних випробувань, культурних трансформацій і політичних змін.

Особливістю сучасних методологій, які використовуються в гуманітарній науці загалом і в історико-політичній, зокрема, є вивчення минулого (ідей, поглядів, теорій, уявлень тощо) як моделі вирішення сучасних проблем. Тому дослідження суспільно-політичної думки України ранньомодерної доби постає як спосіб конструювання певної реальності, як конструктивний процес, метою якого є не лише строгі схеми знання, але й пошук смислів, цілей, культурно-історичних передумов діяльності людини, сучасні репрезентації минулого. Цілком обґрунтованою постає зміна дослідницьких акцентів в історико-політичній науці: вони обумовлюються передусім тими історичними, культурними та політичними завданнями, що є пріоритетними в сучасному українському житті.

Таким чином, суспільно-політична думка доби ранньомодерної України є своєрідним феноменом української духовної культури другої половини XVI-XVIII ст. Її становлення та еволюція в соціокультурному просторі українського національного буття відбувалася як світоглядно-теоретична відповідь на ті історичні виклики, що стояли перед українським суспільством у час великих духовних та політичних перетворень. Осмислення багатого і водночас непростого досвіду розвитку суспільно-політичних ідей та поглядів українських вчених, філософів, релігійних і політичних діячів, що творили в добу ранньомодерної України, дає підстави для *висновку* про необхідність зміцнення власної держави як важливої передумови розвитку української людини та українського суспільства.

Використана література:

1. Андрусишин Б. І. Трансформація поняття «свободи» у політико-правових традиціях середньовічної України. Науковий часопис. Серія 18. Економіка і право. НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. Вип. 10. С.76-83.

2. Гоцуляк В. М. Ранньомодерна (передмодерна) українська ідентичність і становлення національної свідомості в XVII ст. «Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії», 2018. № 17. С. 138-144.

3. Гоцуляк В. М. Становлення політичної думки домодерної України. Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць. Київ : «Видавництво "Гілея"», 2018. Вип.133. С. 258-261.

4. Гоцуляк В. М. Українська державна ідея в політичній думці козацької доби. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: історія, політологія, 2018. Вип. 21. С. 129-135.

5. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX-XX століття: навчальний посібник. Київ : Генеза, 1996. 356 с.

6. Йосипенко С. Л. До витоків української модерності: українська ранньомодерна духовна культура в європейському контексті. Київ, «Український центр духовної культури», 2008. 392 с.

7. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність. Київ : Основи, 1994. 224 с.

Gotsulyak V. The Origins of Ukrainian Socio-Political Thought: Early Modern Day

The article investigates the processes of formation of the socio-political thought of Ukraine in the early modern era. It was established that the emergence and development of the Ukrainian socio-political thought of the early modern era is an integral part of the European modernization process. As an important manifestation of Ukrainian spirituality, the socio-political thought of the era of early modern Ukraine was formed in the second half of the XVI-XVIII centuries under the influence of many factors of socio-political, religious and cultural character.

It is proved that the socio-political thought of the era of early modern Ukraine is a special phenomenon whose theoretical and methodological comprehension is one of the complex interdisciplinary problems of modern science.

It is argued that the process of the existence of early modern Ukraine and the creation of a modern Ukrainian nation took place synchronously with similar processes in Western Europe.

Keywords: socio-political thought, modern, early modern Ukraine, spiritual culture, modern nation, national identity.

УДК 321 : 316.3

Мостіпан О. М.

«ШЬОКУ НІХОН КОКІ» ЯК ПАМ'ЯТКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ ЯПОНІЇ ПЕРІОДУ ХЕЙАН

У статті проаналізовано суспільно-політичні аспекти «Шьоку Ніхон Кокі» як роботи з національної історії Японії періоду Хейан. Створення хроніки продемонструвало важливість продовження написання національної історіографії з імператором у центрі та його владою як арбітра у відносинах між аристократично-феодальними групами. З'ясовано роль хроніки як політичного тексту у процесі легітимації інституту імператорської влади. Розглянуто зв'язок між розвитком сфери культури та оптимізацією системи державного управління. Прослідковано вплив ідей Конфуція на політичний процес за часів правління Імператора Нінмьо: конфуціанський ідеал «благородного мужа» твердо закріпився як зразок для наслідування імператору, чиновникам, політичній еліті. Досліджено роль держави у релігійній сфері у період 832-850 рр.

Ключові слова: «Шьоку Ніхон Кокі», політична історія, імператорська влада, аристократична культура, державне управління.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей створення «Шьоку Ніхон Кокі» як політичного тексту, що претендує на роль історичної хроніки. Аналіз біографій авторів дає можливість визначити вплив особистісного чинника та політичних інтересів у процесі